

NUMERUS CLAUSUS ÉS KERESZTÉNYSÉG

ÍRTA:
FÜLÖP BÉLA.

Ára: 15.000 korona.

Makó, 1925.
Makói Friss Újság nyomda- és lapkiadó vállalat. 5810.

Ez a tanulmány még 1922. őszén íródott, de mivel közviszonyaink egészében azóta nem nagyon változtak, bár a gondolkodás sok tekintetben átalakulóban van, a benne mondottak még semmiképp sem túlhaladtak. Sőt azt tartjuk, hogy ha még oly változások álltak volna is be közállapotainkban s a közvéleményben azóta, főlősleges munkát akkor sem végzünk tanulmányunk közzétételével, mert reospektív rámutat a nagy tévedésekre, amelyekbe estünk s esetleg újból belezuhanhatunk, ha a vak szenvedély lesz úrrá lelkünkön. Az antiszemitizmus valami olyan vírus az évezredek lelkivilágában, amely bajnak szérumát az egészséges keresztény kultúrában véli e sorok írója megtalálni s épp ezért a numerus clausust, az antiszemitizmus termékét, ókeresztény világfelfogással szöges ellentétben állónak látja s in essentialibus tévednek azok, akik mindazt, ami néhány év óta ez országban keresztény jelszó alatt történt, mint úgynevezett kilengés, ezt a krisztianizmus vagy a katholicizmus számlájára írták. Jó fa rossz gyümölcsöt nem teremhet; férgeset, többet-kevesebbet igen, de nem ez minősíti sohasem a fának értékét. Közreadom tehát szemlélődésemet s okfejtésemet úgy, mint három évvel ezelőtt meg lett írva s abban a milieuban, mondjuk, amelyből kinőtt. Nem áltatom magam véle, hogy bárhol is teljes egészében elfogadtatnék, itt bosszankodást, ott csalódást, talán haragot vagy lemosolygást is fog kiváltani, de nem baj, gondolkodni is fognak közben, vagy olvasása után ... s én hiszek a jó zajtalan, senkit nem bántó győzelmében ... s kell egyéb, hogy békénk lábraálljon?

Nehéz kísértéseknek s megpróbáltatásoknak van ez a szegény Csonka-Magyarország, hazánknak e megmaradt

véres s vérző darabja, kitéve. Nem elég, hogy területében, gazdasági életében van eltorzítva s megnyomorítva, még lelkijében is oly nagy próbákat kell kiállania, milyeneket még egészséges s ép szervezet is nehezen bírna el. Elkeseredés, mélységes csalódás, rövidlátás, balítélet, túlbuzgóság s más efféle gyöngeségek, melyek vagy a hazafiság, vagy a kereszténység színében zavarják meg a lelkek egyensúlyát, olyan gyümölcsöt termettek, amelyeknek keserű ízét már ma érezzük s melyek miatt soká, nagyon soká fogjuk még, jobb belátásra jutva, mellünket verni. Mert szégyelni fogunk sok mindent, ami e bomló s bomlasztó világban gombamódra rútitotta el életünket.

Mily megdöbbenő s érthetetlen jelenség például, hogy egy nagytudományú püspök-apostol – mert a püspök a r. k. egyház tanítása szerint az apostolok egyenes ág szerinti utódja s hivatásbeli örököse – akit annyira krisztusi lelkülettel telítettnek ismertünk meg, ma kiáll a fórumra s a magyar ifjúságot ez apostol szerint is a kereszténységnek s a hazának egyedüli reménységét úgy akarja egy nagy, emberfölötti munkára inspirálni, hogy összefonnyasztja s zsugorítja lelküket, valami barbár korlátoltságba s levegőtlenységbe akarja szemhatárukat beleszorítani, amikor a krisztusi megváltó s az egész emberiséget egy nagy családdá, átteremteni hivatott igéket a felebaráti szeretetről egyház s evangélium ellen oda módosítja állítólag – kurzus s nem kurzuslapok írták meg – hogy „jobban szeressük magunkat, mint az idegent”. Valóban, hogy ennyire vigyük a XX. században, erre nem kellett egy Jézus, nem kellett az apostolok, egy Sz.-Pál, a vértanúk, nem kellett a kétezeréves egyház sem. Jobban értettek ehhez a föld hatalmasai s fiai, mint egy XX. századbeli apostoli hivatású püspök. Annyira lehetetlen ez a felfogás a szeretet s igazság apostolától, hogy elhangzását hihetetlennek tartjuk, legalább is ilyen vonatkozásban, vagy legrosszabb esetben valami szokatlan lapsust követett el, csak ezt mondhatta legföllebb, hogy nem szerethetjük jobban az idegent (idegen?), mint magunkat.

Reméljük s kívánjuk lelkünkéből, hogy az utóbb megtartott orsz. kth. nagyülés nem eme lapsus jegyében

folyt le, mert a kereszténységben nincsenek idegenek, nincsenek fajok, a inai lelkivilág szemléletében, csak ember van, isten gyermeke, ha magyar, ha német, ha néger, polinéziai vagy zsidó. Akik ezt nem hiszik s nem vallják lélekben úgy, mint szóval s cselekedettel s nem látnak testvért minden embertársukban, mennél távolabb állót a Krisztus szíve ideáljától, annál nagyobb szeretetre szorulóbbat, engedelmet kérek nem sértek, nem sérthetek, azok nem keresztények, nem katolikusok; akkor az a szabadkamíves, az a liberális, szociáldemokrata, vagy kommmista s úgynevezett ateista is közelebb állhat tetteivel, élete tápláló gyümölcsével a Jézus szívéhez, mint akár az apostoli hivatal székében ülő politikus.

Szótlanul megyünk el bizonyos mozirendelet s tanítói elbocsátások mellett, mik persze mind a törvény nevében történtek. Ugyan mire nem lehetne valami paragrafust találni, ha megszorultunk, pedig a ker. kurzus idejében nagyon jól tudhatnók hivatalból is, hogy az evangélium, a Krisztus, nem paragrafus. Orcapírulva hallgatunk bizonyos bűntényekről, melyeknek áldozatai sebéből még mindig nem bugyog a vér, pedig az állam s rendjének vére vész mindaddig, amíg a komoly tetemrehívás meg nem történt.

Sok mindentről nem szólunk, ami mind vérző sebe, saját fiai által vágott sebe e szomorú, csonka országnak s amely vérvesztésbe el kell, hogy pusztuljon, mert ha az evangélium szerint egy könnyelműen kiejtett szóért is számot kell adnunk, micsoda számonkérés vár ránk azért a sok mindenért, amit éveken át gonoszat cselekedtünk, feldicsértünk, mentgettünk, eltűrtünk s . . . felidéztünk akár ker. kurzusban, akár azon kívül.

Csak egyről, egy vissza nem utasított kísértéséről a hazugságnak akarok szólni és pedig azért, mert az utóbb (1922.) lezajlott orsz. kath. nagygyűlésen szóba nem került, pedig, mint elsősorban a katolikumot, a keresztény (kath. s keresztény nálam identikum) lelkiismeretet oly közlő érdeklő dolgot reflexió tárgyává kellett volna tenni... a numerus claususról.

Félreértések kikerülése s nehézségek megelőzése végett már itt kijelentem, hogy ama minden kölyöktől s korcsmahóستól megrugdosott népből származom, melynek

ősei a pusztában a Tízparancsolatot tanulták, amikor Európa ma legműveltebb népeinek apái még embert áldoztak sötét s zsarnok isteneiknek. Ha már felvettett ez a bomlasztó, az egész magyar nemzetet s társadalmat elemeire bontó faji-kérdés – pedig nem is sejtik, mennyire nem keresztény! – nem térhetünk ki előle. Igen, ha nem kellett az egységesítő nemzeti gondolat, amelybe, mint alkotó elem a faji mivolt belé tudott helyezkedni, miként a só vegyületébe a nátrium meg a klór, vagy a víz vegyületébe a hydrogen s oxigén ... anélkül, hogy a sóvegyület, vagy víz káros, haszontalan s céltalan volna ... mint elemek is megleszünk úgy, amint a Teremtő lelkéből kikerültünk – mint: zsidók. Ez végre is tény, saját énünknek integráns ténye, oktalanság s bűn volna nem ténynek tekinteni, bár őszintén szólva mi ezt a tényt másképp gondoltuk az egyetemes javára gyümölcsoztetni... más úton ... a szeretet mindent kibékítő s lehetővé tevő útján... a szeretetből erőt merítő áldozat útján. Úgy látszik, a nagyon megnyűtt emberi természet nem bírja a szeretetet s áldozatot... s bomlunk, foszlunk, testvérek, keresztény testvérek, elemeinkre... s tudjátok-e, hogy ez a véget jelenti! De azért ne essünk kétségbe! Kifogyhatatlan az Élet ereje s teremtő, alkotni tudó s szépségek szépségét e földre varázsló bölcsesége s képessége . . . éppen az ember által is. Ebből a bomlásból s velejáró káoszból is szépet, boldogítóan szépet s nagyot fog létrehozni. Vivo Ego . . .

Zsidók vagyunk mi is, keresztény zsidók, populus Dei... s azok is maradunk ... Kereszténység s zsidóság már nem inkompatibilis valóságok, S el tudunk gondolni az Élet kifogyhatatlan lehetőségeiben olyan alakulást, amelyben a zsidó kereszténység, zsidóságából, történelmi mivoltából, a vallást is idevéve, mit sem veszítve s adva fel, meg nem tagadva a krisztusi eszmének egy jöttáját sem, mint szervezet, autonóm, életbíró, csak az Örökkévaló jogára alatt élő s halhatatlanságra kiválasztott individualitás foglalja el helyét az Élet fenséges unitásában ... Isten országában. Lehetetlennek tartjuk, hogy a zsidóság – évezredek szenvedésében tisztult látása, megvilágosodott lelke s igazság s szépségérzete ne az emberi természet

magasabb rendű létbe emelkedését látná a Krisztusi eszme, a Verbum földre szálltában.

Ismételjük s leszögezzük egyszer s mindenkorra a látható s láthatatlan világ előtt a tényt, Isten kegyelmének boldogító tényét, hogy zsidóság (népi s vallási) nem inkompatibilis a kereszténységgel. Sőt, ha valaki mondhatja, hogy otthon van a keresztény világrendben, s mi édes testvérként örvendünk, ha otthon van, mi is elmondhatjuk, mi zsidók, hogy itthon vagyunk. Nem fejtegetjük ezt bővebben, nem is tartozik tárgyunkhoz. Vajha az egész emberiséget az Isten országa köztársaságában testvéri szeretettel, megértéssel s lelki újjászületéssel itthon látnók valahára, hogy lenne végre valósággá a Krisztusi ideál: az egy akol és egy pásztor” – in spiritu et veritate. És mi reméljük, hogy az Élet imádandó ereje éppen e mai gyűlölködés okozta káoszból fogja kialakítani s e beteg világot szép egészségre hozni.

Azt mondhatná valaki mégis, nem bízván bennem – mert e kaotikus idők egyik sajátos vonása, hogy nem igen hiszünk egymás jóhiszeműségében s tiszta céljában – hogy a numerus claususról csak azért szólok oly értelemben, mint elgondoltam volt, mert a zsidó népet érintő kérdésben a zsidók mindig összetartanak. Tessék elhinni, hogy nincs, ki velem összetartson; én és népem messze szakadtunk egymástól, sajnos. Más szempont vezet a kérdésnél. De még ha úgy volna is a dolog, nem volna bűn, hanem hanem kötelesség: védeni népemet *emberi* jogainak gyakorlásában – még „fajszeretéből” is.

De nem ez a szempontom, hanem *emberi s keresztény* igazság – s kötelességérzetem. S e szempontokból a numerus claususban valami oly szörnyűséget, oly minden emberi nívótól, kultúrától s kereszténységtől való elszakadást látok, hogy kevés párja akad az emberiség legbetegebb eseményeiben is.

Magának a zsidó népnek életébe hasonló embertelen hatalmi törekvés már máskor is belé akart avatkozni. Csak egyik legrégebb korból valót említem, az egyiptomi hatalmasok ama rendelkezését – miként az ószövetségben olvassuk – hogy az összes zsidó újszülött gyermekeket meg kell ölni, nehogy a nép túlságosan elszaporodjék.

Persze, hogy ilyen természetellenes s embertelen beszámíthatlanság, mint hatalmi aktus csak méltó szégyent vallhatott, mert maga a természet, az élet föllázad ellene s megsemmisíti, ki fájdalmát s iszonyodását ily monstruozitással fölkelte. Hasonló megrázó elfajzása az emberi léleknek az európaiak ama rettentő bűne – ha ugyan igaz – hogy az amerikai indiánok közé, a természet ez érintetlen gyermekei közé bevitték a pálinkát avval a kifejezett céllal, hogy őket e biztosan ható méreggel kiirtsák.

Kultúrromlottságunknak – mert a dekadencia kísérő jelensége mindig az elfajult önzés és félelem – ezekkel rokonszégyene az úgynevezett egyke is. A numerus clausus is valamilyenféle kultúregyke, csakhogy törvény paragrafusaiba szorítva egy népfaj vagy felekezet számára, egy ország „legjobbjai” által. Jaj annak a népnek, társadalomnak, államnak, amely a legistenibb positívumot így negatívummá deformálja, tudatosan, merő önzésből. De az ember szellem-erkölcsi lény is természeténél fogva, természetelleni bűn tehát e szellem-erkölcsi fejlődését önző, korlátolt paragrafusokkal megfojtani akarni. Ugyanennyi joggal kezdhették a fejlődés megakasztását a közép és elemi oktatáson már, sőt a Fáraók állambölcséségéből tanulva s haladottabb kultúrfokkal s jogérzettel házasodásukat is eltilthatnák bizonyos percentig s szaporodásukat is megakadályozhatnák radikálisabban, mint ahogy háziállataink szaporodását szabályozzuk ... S mindehhez nem kellene csak pár paragrafus, melyet bizonyos számú ember a köz érdekében szükségesnek tart, mint többség. S mire nem lehetne, kérdem, e bomló világban többséget találni? Odajuthatunk, így haladva, ahová az emberiség a bibliai vízözön idejében jutott, hogy nagyon-nagyon kevesen maradnak – akkor az írás szerint csak egy ember – akik az örök egészséges rendet képviselik s a többi tűzre való gazzá lett. Számba jöhet ilyen desolatióban egy többségi határozat? Csakugyan „Parva – id est parvorum – sapientia regitur mundus.”

De, hallom az ellenvetést, mi ez a védekezés parancsolta jogszűkítés a századokon keresztül érvényben levő ghettohoz, sárga folthoz képest, amikor minden köz s polgári jogtól,

minden közpályától el volt a zsidóság tiltva, amikor megvetve, szinte ember számba sem vétetett? Igen, e sötét egyiptomi megalázottságból kiszabadult a zsidóság s mint valami hosszú, rossz álomra, rá sem gondol. Egy naiv, gyermekded lelkű világ jelenségét látja akkori sorsában. Sokat megért s megbocsát. De mind csak volt. . . Ma nincs. Egy többévszázados fejlődés a keresztény szellemnek tisztultabb s érettebb felfogásához kiemelt bennünket e gyermekiesen subjektív lelkiállapotból. S az élet nem fordul vissza pályáján, hanem halad tovább előre s ez előrehaladásban kell magunkból s egymásból, de elsősorban önmagunkból a még burjánzó gyöngeségeket s fattyúhajtásokat szeretettel, türelemmel s bölcseséggel gyomlálnunk s nyesegetnünk, miután elődeinknek erre már sem erejük, sem idejük, sem kellő látásuk nem vala. Sokat végeztek ők, nagyon sokat így is.

E szellemben azt a sokszor hallatott s annyit gáncsolt s hálátlansággal sértegetett liberalizmust, ezt a par excellence keresztény evolúciót a lelki fejlődés terén, nem elnyomni, elfojtani kell – úgysis hiábavaló erőlködés – mert a liberalizmus sok évszázados haladás s emberesedés gyümölcse, egy konkrét, pozitív tény. Nem lehet neinténné tenni, még ha megölnék is, mint egy Krisztust; mert kikel annál dicsőségesebben sírjából is, éppen mert az életnek örök mélységeibe bocsátvák gyökerei.

Nem elfojtani akarni ez örök emberinek tényét, az individualitás örök s megsemmisíthetlen elvét e világrendi valóságot, hanem mennél tökéletesebb harmóniába hozni a másik világrendi ténnyel s elvvel: az egységgel, az unitással. Meg kell győzni az egyedet, legyen az egyes ember, társadalmi osztály, faj, nemzet, felekezet, állam, világnézet, politikai irány, erkölcsi felfogás, gazdasági probléma, vagy bánni, hogy az egység – az unitas – világrendi ténye ellen ki nem rúghat. „Durum est tibi contra stimulam calcitrare.” Hasztalan az ösztön ellen rugózni... mondja az ősi mondás. Hasztalan az emberi természet ösztönében is meglévő amaz erő ellen küzdeni, amely a mentül egyetemesebb s rendületlenebb s szilárd biztonságot nyújtó egység megtartására törekszik, nevezzék bár ezt az egységet kereszténységnek, egyházi, vagy világi

hatalmi szervezetnek, szociális szervezkedésnek, nemzetköziségnek, panizlamizmusnak, pánszlávizmusnak, vagy bárminek. Fődolog, megérteni s megértetni e – nevezzük így itt – ösztön szavát s mennél tökéletesebben, az individualitás mentül kisebb kára nélkül – mert minden, még oly csekély kár is, a kultúra, az emberi méltóság s szabadság kára – de annál nagyobb fejlődésével s sokoldalúságával megvalósítására segíteni.

E sorok írója erre a legtökéletesebb útnak – sőt az egyedülinek, amelynek mindvégig való arravalóságában s erejében hisz s bíz – a Krisztusi kristálytisza világfelfogást tartja. Ennek van a legnagyobb látóköre s átfogó, összekapcsoló ereje. Míg szempontjai e tülekedő s folyton változó jelenségek világából a sarkcsillag magasságába s kimozdíthatlanságába emelkednek: a dolgokat a legmélyebben fogja fel s az embert legbensőbb énjében, örök-emberi valójában fogja s nyugtatja meg. Ezt a világrendi princípiumot, hogy „Non est individualitás, nisi in unitate” a legkonkrétebbül ő látja s láttatja s csakis az ő perspektívájában s szempontjaiban váltható életre . . . Verbum caro factummá.

Olyan egység tehát – nevezzék bárminek e földön – amely elfojtja fejlődésében, elnyomja, vagy akár akadályozza az individualitást: nem az örök s egészséges életet s rendet adó s hitet-bizalmat keltő egység. Ez a felfogás áll egyedül a XX. század fejlődési színvonalán, csupán ez jelent haladást anélkül, hogy elnyomna, elfojtana, kulturegykét fajzana.

A két principiaíis őselvet, ismétlem, az *individualitás*-t s *unitás*-t harmonikus együttetésbe s gazdag fejlődésbe kell hozni. Ez korunk feladata s továbbfejlődése az emberi léleknek, társadalomnak, állami s nemzeti s nemzetközi jogrendnek, s ha szabad e szót használunk: a közboldogságnak.

Beleilleszthető-e már most e fejlődésbe, mint positiv tényező a numerus clausus? Mi a numerus clausus? A legáltalánosabban meghatározva: az egyéni fejlődés zsákutcába szorítása.

S mint ilyen ellentétben van a természet rendjével, amelynek gazdagsága s szépsége az egyéni kialakulás s

sajátosság elvéből fejlődik ki, hisz nincs talán két falevél, anTelyek egymás kópiái volnának, két növény, vagy állat, amelyekben valami, a másikban meg nem lévő sajátosság nem volna, nincs két azonos individum az emberek közt, minden egyed egy saját külön világ, bizonyára léte első pillanatától kezdve, amit a keresztény teológia úgy fejez ki, hogy minden ember Isten egy-egy teremtő aktusának saját külön műve, tehát nem tömegárú, hogy ilyen triviálisan fejezzük ki magunkat. „Teremtsünk embert, úgymond a Genesisben az istenség, saját képünkre s hasonlatunkra.” Az isteni mivolt pedig az attribútumok végtelenségét jelenti a filozófia szerint is. S csakugyan, még a kriminológia is az egyes ember magában álló individualitása mellett tanúskodik, amikor axiómának veszi azt a fisiologiai jelenséget, mint csalhatatlan tájékoztatót, hogy nincs két ember, akinek egyforma volna még csak az ujjlenyomata is. A numerus clausus ebbe a teremtés eredeti, principialis természetelvbe gázol bele a XX. században, amikor tudatosan, tehát égbekiáltó természetellenes merénnyel s bűnösséggel megakasztja s megfojtja emberi sötét rendelkezéssel az ember ilyen, vagy olyan ember-szellemi s erkölcsi fejlődését, individuális erőinek kifejtését. Ez a falanszter kezdete.

De ellenkezik a kulturális fejlődéssel is. Ennek annyi évszázados küzdelme, szenvedése s munkája tudatosan, vagy öntudatlanul azért folyt le éppen, hogy az egyén szabad legyen, erői virágzásra, szabad kifejlésre juthassanak; s a köz, az egység, az unitas címén s köpenye alatt sem phisikailag, sem lelkileg el ne nyomathassák. El lehet mondani ma már, hogy azok a nagy harcok, amelyeket egyrészt az egyház a nyersebb s önző világi hatalom ellen vívott, nem is említve a milliók vértanúhalálát, akik a zsarnoki akarat kemény talaját vérükkel tették termőképesé, az individuális szabadság fájának talajává, másrészt meg az egyházi s világi hatalmi erőfelhalmozódások ellen vívottak: az Élettől a mindenségbe „iam in principio” beoltott individuális életelv szabadságáért, kibontakozásáért s „secundum genus suum” való élni-akarás jogaiért vívottak.

Ebből a sok martiriummal járó igazi létharcból

létharcból fejlett ki az a gyönyörűséges plánta isten kertjében, amelyet liberalizmusnak hívunk s amelynek minden egyes sejtje egy gólgotai út szenvedéseiben teremődött s amely fának gyümölcsén nőttek fel azok is, akik ma sötét vakságban fejszével hadonásznak a szent fa körül, nem tudván mit cselekesznek. E fának gyümölcsén nemesedtek ama lelkek, akik a zsidóban is végre ember-társukat ismerték meg, jogi, társadalmi s államéleti kultur-alanyt láttak, kinek bármilyen egységalakulatban individuális emberi, társadalmi s állampolgári jogai vannak s kötelességek teljesítésére hivatott a köz iránt. . . éppúgy, mint minden más ember, – tagja a társadalomnak, fia egy hazának s polgára az államnak ...Se valóban embernívójú kultursinfóniába egyszerre csak belébbődül egy nem is tudni miféle világból elhangzott vadállati üvöltés ... életformába öntik s elnevezik a monstrumot numerus claususnak... S ami a legnagyobb szégyen s döbbenet... a kereszténység égiszét hazudják följe.

Pedig a liberalizmus – ismételjük – nemcsak hogy ellentétben nincs a nemesen felfogott – „in spiritu et veritate” vallott kereszténységgel, hanem egyenesen belőle származik, az ő lelkétől lelkezett gyönyörűséges életforma. S itt jutok ama szomorú valóság megállapítására, hogy a numerus clausus monstruma nemcsak a természetet s kulturális fejlődést tagadó deformitás, hanem egyenesen a keresztény katolikus hitrendnek az arculcsapása, éppen annak a szent s nagy életprincípiumnak a töviskoronája, amelynek nevében e felfordult világra hozni vélték.

Lássuk van-e ebben a szégyenszüleményben valami abból, amit kristianumnak, vagy katolikumnak mondhatunk.

— Menjetek s tanítsatok minden népeket – mondatott. De hogyan tanuljak, Uram, ha eltiltanak s elzárnak a tanulástól?

— A krisztusi tanítás hitet kíván. – De hogyan higgyek Uram, ha fülembe forró ólmot, gyűlöletet csöpögtetnek az Igazság igéje helyett,

— Aki titeket hallgat, engem hallgat. – De hogyan hallgassalak, ha kicsuknak a templomból, ahol az üdvösség igéit hirdeted.

— Aki énutánam jó, nem jár sötétségben. – De honnan tudjam, merre jársz, ha sötét gyűlölet s hazugság útvesztőjébe kergetnek.

— Boldogok kik éhesek s szomjasak az igazságra, mert megelégitetnek. – Éhes vagyok, Uram, szomjas, de akiket sáfáraiddá tettéi, hogy az élet kenyerét s italát szétosszák – s ingyen, mert ingyért kapták az igazságot – hét lakat alatt tartják, mint az egyiptomi papok, pedig a nap is mindenkinek süt e világon – ugye? – levegő is bőven jut mindenkinek a földhátán s az ég harmata sincs kiadagolva semmi csúszó-mászó, futó, vagy röpködő teremtménynek. S a mi napunk, kenyerünk, italunk s levegőnk: az igazság, amely szabaddá tesz, mint Te mondád s boldogít, mint ugyancsak Tőled hallottuk, szűkkeblű mértékre szabva jusson csak annyi testvérünk elfonnyadó lelkének?

— Keressétek az isten országát s igazságát. – De hogy keressük, ha hályogot vonnak szemünkre épp azok, hogy ne lássunk, akik az igazság birtokosainak mondják magukat?

— Én vagyok az *út*, igazság és élet. – De hogy jussunk el hozzád, ha gúzsba kötnek bennünket, – a te nevedben?

— Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtok s terhelve vagytok s én megenyhítlek benneteket. – A sok földi nyomorúságtól s hazugságtól elgyötörve s porba szorítva, hogy emelkedhetnének egy szebb világ szféráiba lelkünkkel, ha szárnyait rossz emberek, mert ők maguk felfemelkedni restek, elmetélik.

— Én nem az igazakért jöttem, hanem az eltévedtekért. A jó pásztor vagy, ki odahagyod nyájadat s mégy keresni az eltévelyedettet, vállaidra veszed s viszed vissza a többihez, akik a jó legelő illatos fűvével táplálkoznak vígan ugrándozva. Mi nem valljuk magunkat igazaknak, mert különben nem keresnők a tudomány templomaiban is az igazságot. Vezess el bennünket az Igazsághoz, mert a hazugság farkasai leselkednek ránk, hogy felfalhassanak.

— Aki eszi az én testemet s issza az én véretem, abban élet leszen ... De a test maga mitsem használ...

Spiritus est, qui vivificat. – S mi az eltaszítottak a gyűlölet szellemétől megdermedünk, mint a téli álomba merülő hüllő. Emitte spiritum iuum et renovabimur.

. . . És így, így tovább ... Krisztus megnyitá száját s szól vala a tömeghez s tanítá őket s étlen-szomjan hallgatták s elkísérték a pusztába is, mert nem úgy tanított, mint mások s ott jól tartotta őket néhány árpakenyérből s halból, hogy elbocsátva az úton hazatértükben testük el ne epedjen a bágyadtságtól ... s rem kérdezte sem a származásukat, sem a vagyoni helyzetüket sem, hogy farizeusok, saduceusok, nazireusok, vagy szamaritánusok voltak-e, mert az Úristen az ő napját jókra s gonoszakra egyaránt fölkelte, akár magyar fajtájúak legyenek, akár szíriaiak. Óh, ha még így is oly sötétség terjeng ezen a szegény földön sokfelé, mi lenne velünk, ha a nap is elfordítaná tőlünk fényes orcáját!

S mindig a megértő, a megbocsátó ember fia szól az emberekhez szeretetben, igazságban s erőben ... s sehol senki vissza nem utasítatik . . . hisz „Én vagyok a világ világossága”.

Hát az Isten szent szerelmére! Krisztus igazsága s szeretete az Urnak huszadik századában, a keresztény világfelfogás, a krisztus örökének sáfárjai s apostolai az igazság, tudomány s tudás felkentjei, kiknek hivatásuk, hogy mindnyájunkat az igazság által szabadokká, jobbakká, Isten országa polgáraivá s munkásaivá tegyenek . . . a mai kereszténység már nem volna többé a világ világossága? ... Vagy az apostolok már nem tartják többé annak magukat? Ha nem, hogy merik akkor az ifjúságot egyáltalán hazugságokkal telíteni? Hisz akkor rosszabbak a pénzre éhes szofistáknál. S ha igen, hogy merészelnek csak egyetlenegy igazság után szomjazó lelket is – s hozzá Krisztus nevében – maguktól eltaszítni? Nem látják, mennyire antikrisztianizmus ez?

Ismét kérdem: Mit hirdetnek a magyar egyetemeken, igazságot-e, avagy hazugságot? Ha igazságot, mi tehet jobbá, nemesebbé s szabadabbá s így hasznosabbá is, – hogy ez útszéli szót használjam – mint az igazság, zsidót s nem zsidót egyaránt? S ez igazság nekik, zsidónak s nem zsidónak egyaránt az élet mindennapi kénye-

révé válik s a nemes örömök borává lesz testének is. Az veszedelem, ha zsidók is részesévé lehetnek e javaknak s ennek kell útját állni minden eszközzel is? S a nem zsidónak nem azzá lett s lesz az igazság? Az élet a legalacsonyabb foktól a legmagasabbig táplálkozás, persze az ember nemcsak kenyérből él, de éppen mert ember s nem angyal, kenyérből is. A nyomtató ökörnek sem kötik be a száját, a pap is az oltárról él, nemcsak lelkiileg, – nemcsak Isten országáért könyörgünk mindennap, hanem a mindennapi kenyérért is és pedig nemcsak a lelkiért, hanem a testiért is, mert emberek vagyunk. Csak a zsidót zárjuk el az igazság nemcsak lelkét, hanem testet is tápláló adományától? Óh emberek, keresztény testvérek, hová tévedtünk!.. mea culpa ... valóban jobban szeretjük magunkat, mint... azaz dehogy ... jobban gyűlöljük magunkat, mint azt a bizonyos idegent ... pedig Krisztus monda s az ma is igazság, ami akkor volt, Magyarországon nem kevésbé, mint valaha Palesztinában, csak ma intenzívebben látjuk, mint valaha. Szeresd felebarátodat, mint önmagadat. . . mert látjuk, érezzük, tapasztaljuk, hogy nemcsak az istenség egység, nemcsak a természet tényei egymást föltételező egység jelenségei, hanem „én” és embertársaim e földön egy magasabb rendűk, egymást föltételező egységet alkotunk, amelyben senki sem fölösleges a többire nézve ... tehát a zsidó sem.

Avagy a magyar egyetem nem az igazság temploma, hanem emberi kéz faragta képek előtt táncolnak papjai s az ifjúságot is e múltó idők táncaival narkotizálják? Akkor örvendjetez, zsidók, ha távol vagytok a bálványoktól, mert az Örökkévaló, a mi Adonájunk egy egyetlenegy. De fussatok ama templom falai közül ti is, keresztény, Jézus szíve szerinti ifjak, mert az Örökkévaló egy egyetlenegy, kihez hasonló nincs... s a hazugságra rettentő összeomlás következik be. A romok alá ne temettesselek s pusztulástokkal e szerencsétlen magyar hazának még a reménye is odavesszen.

A numerus clausus tehát a génie du cristianisme-nek a merő tagadása. Súlyosan vétettünk e szellem ellen, mert szégyent hoztunk rá, sokak szemében diszkreditáltak

s azt mondhatná ránk joggal valaki, amit a dalai láma mondott egy tibeti angol expedíció egyik vezérének annak idején: „Önöknek lehetnek szent könyveik, de nem azok szellemében cselekszenek.” A numerus clausus is így szól hozzánk, szegény magyarokhoz. Úgynevezett keresztény politikával, mert hazugság volt s nem keresztény, elvesztettük szegény hazánkat is ... cserbehagytuk Trianonnál e farkasokkal viaskodó ezeréves hazát ... mert jönnek az oláhok – hallottuk s aratni fognak; s cserbehagytuk – csak cserbehagytuk? – hozzánk a száműzetésből hazamenekülő koronás királyunkat ... mely mérhetetlen s dermesztő pusztulása egy nemzetnek! ... S ma, ne áltassuk magunkat, Magyarország nincs ... csak egy nagy tanya maradt meg belőle, de ez nem Magyarország, nem Szt. István koronája. S e politikával, nevezzék kereszténynek, vagy fajinak, vagy akármilyennek, soha halottaiból fel nem támad. Csupán egy halottakat támasztó erő van egyed, nemzet s állam számára: a Krisztus szelleméből s szíve gondolataiból s erejéből táplálkozó kereszténység. Ebben a szellemben hisszük még a szinte hihetlent is: Magyarország még nem halt meg, csak aluszik. *Ő van.*

S van-e a numerus claususban valami a katolikumból?

A liberalizmus elleni irtó háború nem következik a katolikum szelleméből sem, mert nem is következhetik. Miután a liberalizmus a kulturális fejlődés egyik nemes gyümölcse, egészen természetes, hogy nem lehet ellentétben egy oly hatalmas kultúrtényezővel, amilyenek a kath. egyházat tiszteljük s tisztelnők, még ha teljes alázattal nem is tekintenők magunkat egyik, ha legkisebb tagjának is.

Az individualitás teremtési öséletelve ugyanis nemcsak a természet rendjében meglévő belső erő, hanem a keresztény világfelfogásnak is lényegéhez tartozik; s azt hiszem nem tévedek, amikor a keresztény világfelfogásban főképp e lényeges különbség miatt is fejlődést látok a mózesi fölött. Nem tagad meg a múltból semmit, az unitas néki is megtámadhatlan princípiuma, de e felséges, minden létezőt semiségébe alázó végtelen és fölfoghatatlan Létben meglátja az Örökkévalót is hozzánk kö-

zelebb hozó s minket hozzá felemelő életeívet: az individualitást. A dolgok látható világában nemcsak egységet találunk, hanem ez egységben végtelen gazdagságú változatosságot is, éppen a dolgok belső természetéhez tartozó individuális elv következtében. S az istenségben, a Létben, az Életben, a Natura-Naturans-ban, vagy bárhogyan nevezzük a mindenek végokát, nemcsak atomizálhatlan s fölbonthatlan s lényegében teremtménynek felfoghatlan Egységet imád, hisz s vall s lát a keresztény lélek, hanem *Trinitast* is. Szentháromságot imádunk, hiszünk, vallunk s alázattal látunk az Egységben, az Unitásban.

Athanazius egyházatya szerint a kath. hit ez: „Egy Istent tiszteljük a Háromságban s Háromságot az egységben. Sem a személyeket egybe nem elegyítvén, sem a valóságot részekre el nem különöztvén, mert más az Atya személye, más a Fiúé, más a Szt. Léleké. De az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek egy az istensége, egyenlő dicsősége, egyenlőképpen örökkévaló felsége”.

S a rom kath. anyaszentegyház szentmiséjében is kifejezi ezt ihletségtől szárnyaló nyelven s mégis oly alázatosságból fakadó tömörséggel: „In essentia unites, in personis proprietates et in maiestate adoretur aequalitas”.

Látjuk a Krisztus szellemében, tanításában a kath. hitrendnek az alapvető dogmája, princípiuma: az unitas és az individualitás. Tehát ezt az elvet az emberi fejlődés, a történelmi élet, a kultúra felfogásában sem tagadhatja meg ... s nem is tagadta meg sohasem – ex cathedra.

Mint föntebb mondtuk, az egész újkori történet az individualitás, az egyedi, a nemzeti, a nyelvi, az önálló állami, a gondolati, a lelki-erkölcsi individualitás szabad s teljes kifejtéséért való harcban s munkában fejeződik ki a legpregnansabbul... az unitas absolut, szinte praedestináló hatalmával szemben. Ez a harc s munka nem Milton Elveszett Paradicsoma Sátánjának harca az Ég ellen: nem forradalom, lázadás, vagy tagadás, hanem a dolgok örök, tehát Isten akarta s bölcsességével intézte rendjébe való beléilleszkedés, szinte az örök gondviselés sugallta ösztönnek parancsoló erejétől hajtva .. . „Der Mensch soll sich ausleben”, mondja Goethe, ha jól emlékszem, a *Zahme Xenien* ciklusában amit ... ez a sa-

játos fényessége az emberi fajnak bizonyára nem érthetett másképpen, mint hogy az ember minden, még legrejtettebb erői s képességei s hajlamai is szép harmonikus kifejlésre jussanak. Drágakő a gyémánt, de teljes értékére csak akkor fog emelkedni, hogy koronák diszére válhassék, ha saját porában köszörülve leggazdagabb lapu kristállyá csiszolódik. Így az ember is ... Ja, der Mensch, soll sich ausleben . . . Mennél sokoldalúbb, harmonikusabb s szebb evolúcióra jusson az élet nagy indítása alatt összes lelkisége. Én is út vagyok, igazság s élet, hitünk, látásunk csalatkozhatlan valóságának fényében. S e tudatot nem a test s vér adja nekünk, hanem menynevei atyánk sugallta szívünkbe, ezért köszál vagyok, amelyen Isten országa épül föl, egy a mainál szebb s tökéletesebb ország, amelyen a pokol kapui erőt nem vehetnek ... Individualitás mea in unitate aeterna. Minden egyednek, fajnak, nemzetnek, államnak, világnézetnek, gondolatnak, minden tudatos s tudat alatti, minden virtuális s aktív tehetségnek s erőnek, mindennek, ami bennem él, szunnyad, vágyódik... minden én-beli valóságomnak joga, örök emberi joga az Élet rendje, praedestinációja szerint.. . hogy kifejlésre jusson ... in unitate, in aeternitate, in charitate ... Emberek! Ne fojtsátok belém, ne taszítsátok a sötét Acherq̄nba a lelket, amelyet az ég, az Élet, a Világosság, az Örökkévalóság belém lehelt, s halhatatlan örök szépségre praedestinált!

Az individualitás szabad, annál szabadabb, mennél tökéletesebb a veritasa ... csak egy örök, mindent magába foglaló elvhez kell alkalmazkodnia: az unitashoz, amelynek lényege, lelkének lelke, essentialis mivolta... a chantas ... a szeretet... Deus charitas est. Ebben a szellemben s lélekben nekem a szegény atomnak ... minden szabad, de csakis e szellemben, ellene semmi sem szabad ... Individualitás in unitate ...

– Ez a katholikum, a keresztény kath. hitrendszer verbum caro factum-a. Az élet viszonylatai közt a történeti élet nagy folyamában. S ez individualitásnak egyik gyönyörűséges tettreválása – újból visszatérünk rá – a liberalizmus; s e liberális – keresztény – most már bátran mondhatjuk katolikus eszmekörből született meg

az a – hogy úgy fejezzem ki magamat, szentnek tartva a legitimista felfogást – törvényes gyermeke az újkornak, amelyet zsidóemancipációnak, majd meg recepciónak hívunk.

A numerus clausus az itt elmondottaknak valóságos luciferi tagadása, tehát a kath. egyház egész szellemével ellenkezésben van ... In essentia unitas ... in personis proprietatis... a tiszta katolikum az Égben és a Földön, „quia intra vos est regnum coelorum”.

De ellentétben van a numerus clausus akkor is az egyház szellemével, ha az egyetemek genezisét állítjuk szemünk elé.

A középkori egyháznak gyönyörűséges plántája az egyetem, az alma mater, ki gyermekeit az igazság, az élet tejével táplálta s nevelte föl, hogy a templomban, az iskolában, a korabeli magán és nyilvános élet a mainál egyszerűbb viszonyaiban ott legyenek, jót cselekedjenek, szóval s tettel mennél többeknek szolgáljanak s Isten országát így előkészíteni segítsenek. Dolgozva e célért a maguk korának felfogása, jogrendje, társadalmi s állami szervezete s berendezkedése szerint. Bizonyos, hogy az egyetem elsősorban legfőbb rendelkezése szerint, nem anyagi existenciát volt hivatva biztosítani, mint amit a hallgatók túlnyomó része ma nemcsak a fő, hanem a középiskolákon is első sorban szemelőtt tart, legalább a szülők céljában, hisz ma még a papi pályára, e par excellence különös hivatást föltételező pályára sem lép a hallgatók jó nagy része más célból. A középkorban a cél volt: a lelkeket szolgálni, a népek s államok lelki tökéletesedését.

A századok haladtával az egyetemek vezetése s szellemi iránya s a tudományos munkálkodás, amint a kultúra mind szélesebb köröknek lett közkincsévé s a tudomány életfáján mind újabb, meg újabb ágak fakadtak, az egyháziak vezetéséből az úgynevezett világiak kezébe jutott, amiben tagadhatatlan, óriási része van a reformációnak, amely az egyetemes papság termékeny gondolatát vitte be a közfelfogásba. Mert ha mindnyájan tagjai vagyunk Krisztus testének, amely Krisztus a főpapunk, mindnyájan el vagyunk együttal hivatva az isten országa terjesztésére az igazság s szeretet s békesség s örök szépség országáét. A Duns-

Skotusok, Aquinói Tamások, Bonaventurák, Luther Mártonok, Melanchtónok, Pázmányok mellett fokozatosan a Baconok, Cartésiusok, Newtonok, Leibnitzok, Kantok Poienkaré-k, Wundtok, Gregusok, Simonyiak s Riedl Frigyesek, vagy Beöthyek is helyet nyernek s hallgathatják őket mind, akik éheznek s szomjúhozzák az igazságot osztály, faj, vagyoni, vallási, sőt nemi különbség nélkül, mert mindenkihez szól a felhívás, hogy a világ világossága felé forduljon, hisz az „igazság az, aki megvilágosít minden e világba lépő embert” . . . Jöhet tehát, aki csak akar, sokan a hivatalosak; mindenki, az utcák, terek, utak, sikátorok, paloták s kunyhók lakói egyaránt; még a sánták, süketek, bénák, vakok is; s lesznek a vakok látókká, a süketek hallókká, a bénák, sánták szökelni fognak, mint a kőszalak zergéje, még a halottak is feltámadnak, mert az Isten országában nincsen halál, csak életteljesség. S lesznek az elsők utolsókká s az utolsók elsőkké, meri Isten országában a leggazdagabbak, a leg-hatalmasabbak, a legtöbb s legéltetőbb fényt sugárzók szolgálnak a legtöbbeknek a leggyengébbig s legszegényebbig . . . „Aki közöttetek az első, legyen a többinek a szolgálja” – a krisztusi szellemmel s világbékességet adni hivatott s egyedül képes áldozatos alázatos szeretettel csakis ez a méltósági ranglétra egyeztethető össze.

Az egyetem, a világosság e pharosa a középkortól kezdve szórja fényét, hogy a világ sötétségében el ne tévedjünk, de intenzívebbé s gazdagabbá lévén fényosztó ereje, a bevilágításnak a köre is tágasabb lett. Minden fejlődött, haladt, tehát fejlődött s haladt az egyetem élete is . . . s visszafelé út nincs, miként máshol sincs. Az egyetemek principialis célja azonban ma sem lehet a középkorénál elmaradottabb. Ennek ideális célját, az Igazságot tudományos munkával mind többeknek javára s tökéletesedésére kisugározni, ma sem eshetett ki céljaink közül; változhatnak az idők, összezsugorodhatnak szempontjai... de a keresztény ideálokat fel nem adhatjuk. A napnak természete, hogy fényt, meleget sugározzon ki s senki meg nem rövidült még napsugárban, mert milliók s millióknak van benne bőséges része s hozzá ingyért: az Igazság világosságából sem fog ezreknek, meg ezreknek egy szemmerrel

se kevesebb jutni, ha mentül többen részesülnek felszabadító jóságos erejében. Krisztus Jézus szíve világában másként gondolkozni nem lehet. Pogányoknak, mohamedánoknak s mindenféle hitetleneknek lehet korlátoltabb perspektívájuk, alsóbb rendű céljuk, földhöz ragadtabb szempontjuk – ne csodálkozzunk rajta, hanem alázatos s szerető szívvel szánjuk őket – de nekünk, kik „non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sumus” – sursum corda! Nekünk természetünk, hogy világítsunk, melegítsünk, quia nos sumus lux mundi. S ha a világosság is sötétséggé dermed, mekkora lesz akkor a sötétség! Nem, ez nem lehet. Mózes megengedte, hogy a férj feleségét tetszése szerint elbocsátó írással magától eltaszítsa, de a Megváltó szavai szerint az a dekadencia az emberi természet aláhanyatlásához való alkalmazkodás, oportunitas volt, mert – úgymond – kezdetben ez nem így vala. Az egyetem ideális célját, hogy mellék anyagi célok hátravetésével a tiszta igazságot szolgálja, ma sem adhatja fel ha még úgy letörlődik is a világ körülötte – mert kezdetben is így volt. Ez az egyetem kath. jellegéhez tartozik, mert máskülönben annak az összetöppörödött, emberhez mindörökké méltatlan – úgynevezik – materialista, de igazi nevén bukott lelkiességű felfogásnak állott szolgálatába, melytől soha eléggé nem irtózhatunk. Soha a kereszténység, a katolikum s intézményei el nem fogadhatják azt a bukott angyalok álláspontját, hogy első sorban azt keresem, mit eszem, mivel ruházodom, mivel tüzelek, hol hajtom le fejem pihenőre... ezt mind a pogányok keresik, a keresztény szellemű egyetem a katolikum ideális magaslatán áll s világít, mint Isten napja a sötét űrben, pogánynak, hívőnek egyaránt, minden embertársunknak, nem kérdezve tőle van-e keresztlevele s ha van, volt-e az apjának is. Ez a pogányság; a katolikum pedig az, hogy „Jőjtek ide mindnyájan, akik éhesek vagytok s szomjasok, én megnyihílek benneteket”.

Igaz ugyan, hogy ez liberalizmus is, de nem tehetünk róla, ha a gyermek szülejére ütött, sőt repes a lelkünk az örömtől, ha a tiszta krisztianizmussal, belső tiszta természetete szerint egy úton halad.

Gyümölcséről ismerszik meg a fa – mondatott különben is. S kérdem, mi kárát vallotta az emberiség, a kultúra, a társadalmi s állami élet ennek a liberális, illetve keresztény életnívónak? Mi kárát vallotta, hogy a kultúregyke undort keltő önzése már a múlt században ki nem fajzott? Hány kiváló emberbaráttal, tudóssal, jogással, bölcsésszel, pedagógussal, művésszel lenne ma kultúránk szegényebb! A kultúregyke utálatos, a sertés-ólban megtalálható bölcsesség ... Kultúrállam nem falja fel a saját fiait... még ha betegek volnának is, hanem egészséges életre táplálja őket tudással, türelemmel, bölcseséggel. .. szeretettel... keresztény szellemmel.

Nem szabad a dolgok Isten alkotta rendjét felforgatni akarni, úgy is hiábavaló vakmerőség s mennyi szenvedés jár nyomába!

De, mondja mindezek után mégis egynémely, most előtérbe került úgynevezett fajvédelmi jószándék: Nemzeti, állami s elsősorban faji érdek tette szükségessé a numerus clausus-t; a keresztény s katolikus szellemnek s idealizmusnak ez érdekeket fel nem áldozhatjuk. A liberalizmusnak is csak addig van létjogosultsága, ha még oly nemes is máskülönben s ha még annyira keresztény lélek talajából nőtt is ki, amíg ama nemzeti, állami, jobban mondva faji érdekekkel összhangba hozható... s ez érdeket szolgálja... s ez a szempont teszi jogosulttá, ha ma első s másodosztályú polgárokat különböztetünk meg.

Erre az ellenvetésre valóban válaszolni nem lehet. Mikor Pilatus a megtépdesett, megalázott Megváltót Heródeshez küldte át s *ez* mindenféle kérdésekkel fordult a jóságos Istenemberhez, Ő némán hallgatott... Miért? Mit kérdezhetett egy Heródes egy Jézustól! Lehetett-e köztük a lelki összekapcsolódás lehetőségére csak egy gyöngye pókhálósál is? Hallgatott s egy szót sem szólt a megtestesült ige.

Oly úr választ el bennünket emberről, államról, állampolgári jogokról s köteleességekről bennünk élő fel-fogásunkban amaz ellenvetésektől, nem is szólva keresztény s kath. mentalitásunkról s e zavaros, bomlasztó faji elméletről kialakult meggyőződésünkről, amely ez elméletet dekadenciának, retrogdának tartja a nemzeti s állami esz-

mével s a történeti fejlődéssel szemben: hogy ha még oly alázatosan is ... az isteni Mestert kell követnünk s hallgatunk. Nem értünk egymás nyelvén... Az életnek útja – ismételjük – csak egy lehet.. . előre .. . előre s sohasem visszafelé. A jóhiszeműeknek azonban szeretettel ennyit: A kereszténységért semmiféle érdeknek, tehát a fajnak föláldozásáról sem lehet szó. Az egészséges természet s kereszténység közt benső harmónia van, hisz maga sem más, mint magasabb rendű természet, ahogy nevezik ... ordo supernaturalis, mert oly tehetségeket evolvál bennünk, amelyeket az ordo naturálisból nem kaphattunk. De maga a kultúra is, amelynek a kereszténység a földön legszebb kifejlése, önmegtagadással, áldozattal jár a dolog természeténél fogva, mert a bennünk is meglévő anyagi restségből kell, magunkat kiemelünk. Ez áldozat azonban első sorban magának a kultúralanynak áz érdeke, tehát faji érdeke is. S a magyarság, ha merő úgynevevett faji, s helytelenül felfogott érdekből önmegtagadással a kereszténységhez fel nem emelkedik Szent István idejében, ma a történelem, mint hirtelen támadt vihart a népek kultúréletében három sorral elintézné. A faji érdek ilyen felfogásával nem szabad szemhatárunkat megszűkíteni s létünket alsóbb rendűségbe börtönözni.

Mi marad tehát a numerus clausus mellett a mi meglátásunk szerint? Sem a természet, az egészséges természet, sem a kultúra, sem a keresztény s katolikus világfelfogás, sem a történeti fejlődés ... szóval az élet... rendjébe be nem illeszthető. Marad a merő állati létért való harc, az ököllel, erőszakkal való primitív s még tán atavisztikusnak sem mondható tülekedés, az „aki bírja, marja” féle tömegbölcsesség, az iszonyatos kilátásokkal rémítő „bellum omnium contra omnes” brutális lesülyedés jogrendje ... De mi keresni valója van egy ilyen világban a Krisztusnak? Mi köze hozzá, amely számára idegenebb a nyers pogányságnál? Ő azért jött, hogy tanúságot tegyen az igazságról... Ámde „Quid est Veritas!” monda Pilatus... neki csak politika létezett a teremtésben és önérdék. Politikával tönkretették ezt az országot s mégis azt hiszik, hogy ugyancsak politikával majd feltámasztják

halottaiból az Integer Hungáriát! Nem, nem, soha ... halottakat föltámasztó ereje csak az Igazságnak van ... Ha nem hiszik .. . meglátják. Én hiszek s bízom a Krisztus halottakat feltámasztó igazságában s hogy nem hiába nyomta rá egyházára s evangéliumára a legyőzhetlenség s elévülhetlenség pecsétjét. Hiszek a kereszténység – csakis a kereszténység – megromolhatlanságában s ki-merülhetlen, örökké friss, újjászülő erejében s akár a halottakat is feltámasztó örök valójában. Etiam, qui mortuus fuerit, vivet.”

Mielőtt azonban a „Béke velünk” testvéri köszöntéssel elválnánk, tessék megengedni, hogy föltehessek még egy nagyon komoly kérdést, szeretettel s alázattal, amennyire szegénységünkötől telik. Komoly a kérdés, létbevágóan komoly s komoly nagy következményű a felelet is rá, nem a szavakban, hanem a tettekben. S e felelet nem lehet más, mint rövid *igen*, vagy rövid *nem*. Az ennél több – mondhatnám az írással, nem Istentől van. Komoly a kérdés s felelet, mert lélekbevágó. Megengedem, hogy fájdalmas, lehet, nagyon fájdalmas s a milliók felelni se bírnának rá egyébbel, mint: El vele, nem közülünk való.” De mindegy, mégis felteszem, mert van egy érdek, amely fölötte áll minden egyedi, faji, nemzeti, állami érdeknek ... a lélek érdeke. S ha a magyar nemzet, a mi édes magyar nemzetünk s hazánk, amelyért mindnyájan naponta imádkozunk, lelkét veszítette el, mindent elveszített... visszahozhatlanul – hazát, múltat, jelent s jövőt; míg, ha ezt megmentette, veszített légyen bár mégoly sokat... mindent megmentett. De kérdezek azért is, mert kérdésem mély tisztelettel nem a tömegekhez intézem, hanem az antiszemita vezető egyéniségekhez... mint keresztény testvér a testvérhez, bár az antiszemitizmus az Egyháztól való elszakadást jelent. Félremagyarázhatlan s elfelejthetlen isteni igazságnak tartják-e még ma is az Anyaszentegyház s evangélium eme figyelmeztetését: „Valamiket akartok, hogy néktek cselekedjenek az emberek, ti is azt cselekedjétek nekik?” .. Gondoljanak a kisebbségbe szorult magyarságra szomszédainknál... s nézzenek a faji kisebbségbe s másodosztályú polgárokká degradált zsidóságra... saját honfi s polgártársaikra ... Béke velünk.